LIBRIS Welcome books

Redactor: Eugenia Petre

Coordonatorul colecţiei şi coperta: Augustin Ioan

Tehnoredactor: Rodica Niţă

© Editura Paideia, 2002
701341 Bucureşti, România
Str. Tudor Arghezi nr.15, sector 2
tel.: (00401) 211.58.04; 212.03.47
fax: (00401) 212.03.48
e-mail: paideia@fx.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
GAIVORONSCHI, VLAD
Matricile spaţiului tradiţional / Vlad Gaivoronschi. - Bucureşti: Paideia, 2002
p. 380 ; 20 cm. - (Spaţii imaginate)
ISBN 973-596-042-7

39

VLAD GAIVORONSCHI

MATRICILE SPAŢIULUI TRADIŢIONAL

PAIDEIA

LIBRIS | We know books

CUPRINS

1. INTRODUCERE 5
Repere antropologice şi etnologice 6
Repere hermeneutice şi fenomenologice 9

2. CARDINALELE SPAŢIULUI TRADIŢIONAL 15
2.1. Orientare 18
2.2. Corp şi spaţiu „orientat" 25
2.3. Organizarea spaţiului „orientat" 27
2.4. Casa şi orientările sale 32

3. SPAŢIU ŞI RITUAL ÎN SOCIETĂŢILE TRADIŢIONALE 43
3.1. Rituri ale consacrării spaţiului 49
3.1.1. Fundare, întemeiere 49
3.1.2. Spaţii perene, spaţii efemere 51
3.1.3. Practici şi obiceiuri de fundare 53
A. Texte fondatoare 53
B. Actele fondatoare 54
3.1.4. Centre şi limite spaţiale 57
A. Determinarea şi marcarea centrului 57
B. Trasarea şi materializarea limitelor spaţiale 60
3.1.5. Obiceiuri practicate la final de edificare 63
3.1.6. Ritualuri de tranziţie (edificare – postedificare), intrarea în casă nouă 64

3.2. Ritual şi spaţiu consacrat 67
3.2.1. Rituri ale trecerii 67
3.2.2. Focul, conjuncţie a spaţiului şi a ritului 75
3.2.3. Focul, dialectică a permanenţei şi a mobilităţii 79
3.2.4. Ritualuri legate de vatra focului 81
3.2.5. Ritualuri exterioare ale focului 85

4. LIMITE SPAŢIALE, SPAŢII ALE LIMITEI 95
4.1. Limitele spaţiului 97
4.1.1. Fenomenul de simbolizare şi spaţiul „calificat" 98
A. Ernst Cassirer 100
B. Claude Lévi-Strauss 102
C. Rudolf Otto 105
D. Mircea Eliade 111
4.1.2. Tipuri de limite 118
4.1.3. Dihotomii şi dialectici 122
4.1.4. Configuraţii ale limitelor 128
A. Modelul geomorf 129
B. Modelul zoomorf 131
C. Modelul antropomorf – de la parte la întreg 134
D. Modelul vegetal 144
E. Modelul geometric 152
4.2. Spaţii ale limitei 163
4.2.1. Spaţiile vagi ale limitei 166
4.2.2. Traversări şi penetraţii ale limitelor 169
A. Podul, puntea 170
B. Poarta 171
C. Pragul 173

4.2.3. Înălţime şi adâncime. Limita de sus, limita de jos (Mişcarea ascendentă şi descendentă) 180
4.2.4. Matricile vii ale spaţiilor limitei 187

5. MATRICI VII ÎN SÂNUL MODERNITĂŢII 227
5.1. Spaţiul şi dublura 229
5.2. Spaţiul abstract 240
5.3. Spaţiul organic 245
5.4. Coexistenţa şi simbioza 259
a) Luminile Nordului 260
b) Ronchamp 262
c) Mituri progresiste. Între high-tech şi organicitate 267
d) Geometrie şi substanţă 272

6. CONCLUZII 311

7. ANEXĂ – IPOSTAZE ALE SPAŢIULUI EXISTENŢIAL – PATRU LOCUINŢE unifamiliale 325
1. Casa „verticală" 327
2. O casă înrădăcinată în jurul centrului 329
3. Casa ca punte şi limită 330
4. Casa dintre „sâmbure şi coajă" 332

BIBLIOGRAFIE 335

stabilit pentru ani de zile acolo şi trecut la shintoism. Una dintre ultimele sale lucrări este *From Shinto to Ando*, Academy Editions, Ernst & Sohn, London, 1993.

9 Nold Egenter, *The Present Relevance of the Primitive in Architecture*, col. Architectural Anthropolgy, ed. Structura Mundi, Laussane, 1992 şi *Semantic and Symbolic Architecture, an Architectural – Ethnological Survey into Hundred Villages of Central Japan*, Structura Mundi, 1993. Arhitect, etnolog, antropolog şi cadru didactic elveţian, după zece ani de cercetări asupra arhitecturii simbolice-efemere japoneze, studii de „arhitectură sub-umană" (maimuţe) şi arhitectură domestică în general a dezvoltat o „macro-teorie", bazată pe studiul modalităţilor de edificare şi al conotaţiilor lor simbolice; aceasta încearcă o plasare dincolo de contradicţia specifică vechii controverse a „universaliilor", favorizând o antropologie structuralistă, încercând o analiză de tip inductiv; conform lui Egenter, există şansa de a demonstra, rescriind evoluţia arhitecturii pornind de la vernacular şi anonim, că spaţiul structurat de mediul construit se regăseşte şi trăieşte în limbajul şi modul actual de a gândi, fiind astfel origine a artelor şi chiar a metafizicii; interpretând „spiritul absolut" din punctul de vedere al percepţiei spaţiale şi legând percepţia spaţială originară de structurile arhitecturii semantice, teoria arhitecturii ar putea unifica cele două dimensiuni aparent contrarii, materială şi spirituală, într-un sens „genetic".

10 Christopher Alexander, *The Pattern Language of Architecture*, Oxford University Press, 1977 şi *The Timeless Way of Building*, Oxford University Press, 1979.

11 Françoise Paul – Lévi şi Marion Segaud, *Anthropologie de l'espace*, Alors, 1983. Cu câţiva ani înainte, Marion Segaud scrisese deja un articol, manifest – program intitulat *L'anthropologie de l'espace, catalogue ou projet.*

12 Grupul condus de Françoise Paul – Lévi, numit GRANE (Groupe de recherches en anthropologie de l'espace, Université de Franche-Comté).

13 Diferenţa şi raportul global-local („glocal") au fost leitmotivele luărilor de cuvânt la Congresul U.I.A. de la Beijing din luna iunie, 1999.

14 Menţionăm că rezultatele edificate sunt mai puţin convingătoare decât teoria.

15 Christopher Alexander, *The Timeless Way of Building.*

16 Christian Norberg Schulz, *Meaning in Western Architecture*, Rizzoli, 1980, p. 225.

17 *Idem*, p. 223.

2. CARDINALELE SPAŢIULUI TRADIŢIONAL

LIBRIS | We know books

Moto:

„În fapt, locul nu e niciodată «ales» de om: este doar «descoperit» de el... cu alte cuvinte, spaţiul sacru i se revelează într-un fel sau altul. «Revelaţia» nu se produce cu necesitate prin intermediul unor forme hierofanice directe (acest spaţiu, acest izvor, acest arbore etc.): uneori ea se obţine cu ajutorul unei tehnici tradiţionale ivită dintr-un sistem cosmogonic şi întemeiată pe el. ORIENTAREA este unul din aceste procedee folosite pentru a «descoperi» locurile."

Mircea Eliade[1]

Problema „spiritului locului" şi a orientării a devenit în ultimii ani un puternic leitmotiv al discursului teoriei arhitecturii. Conceptul de „Genius loci" îl apropie pe Christian Norberg Schulz de Martin Heidegger, iar preocupări în această direcţie sunt prezente de asemenea la profesioniştii de elită ai momentului. Explicând concepte ale spaţialităţii nipone, la rândul său Tadao Ando se referă la necesitatea „ascultării terenului", a lecturării semnelor sale[2]. Interpretarea acestora, printre ele cele legate de cardinale şi orientare fiind decisive, contribuie la apariţia unor lucrări surprinzătoare astăzi, diferite de mediul artificial contemporan, din ce în ce mai indiferent faţă de „semnele locului".

Dacă pentru arhitectul contemporan, a se raporta şi a interpreta aceste coordonate de mediu pot dobândi uneori chiar valoare simbolică şi poetică, pentru omul tradiţional raportarea ţinea de

UBRIS we know books

însuşi modul său de viaţă. În acest sens, spaţiul simplu figurat organic al omului tradiţional este un spaţiu „orientat", cardinalele sale având puternice valori simbolice aparţinând unui sistem cosmologic şi cosmogonic coerent.

2.1. Orientare

Conceptul de orientare este inseparabil legat de cosmologiile şi cosmogoniile dezvoltate de diferitele societăţi, menite a-şi explica originea şi destinul Universului, locul ocupat de Pământ în cadrul acestuia, relaţiile ce unesc diferitele componente ale Cosmosului, pe care o societate le poate identifica, precum şi influenţele acestor elemente exercitate unele asupra altora, asupra Pământului şi vieţii indivizilor, conducând la atitudini convenabile faţă de aceste influenţe. Aceste „construcţii" cosmologice şi cosmogonice, extrem de complexe şi sofisticate, conţin codificate concepţiile diferitelor societăţi atât despre spaţiu, orientare etc., cât şi despre timp, durată, cauzalitate şi destin. În consecinţă, atunci când ne referim la conceptul de orientare în cadrul spaţiului societăţilor tradiţionale nu avem de a face cu o simplă analiză în sine, de tip geografic sau matematic. Studiul asupra modalităţilor de orientare este strâns legat de cel al limitelor spaţiului, împreună cu care orientarea, sensul, direcţia sunt elemente constitutive ale relaţiilor diferitelor grupuri şi societăţi cu propriile lor spaţii.

Termenul de *orientare* indică, prin însăşi originea cuvântului, prezentă în mai multe limbi, noţiunea de reper către răsărit (*oriens* în latină înseamnă ceea ce se ridică, orient), către locul de unde se ridică soarele. Faptul că limba (franceză, engleză, germană, română etc...) acceptă termenul „orient" pentru a desemna ansamblul reperelor cardinale dovedeşte o veche întâietate acordată locului de apariţie ciclică a soarelui, urmând ca, pe cale de consecinţă, fiecărui reper cardinal să-i fie atribuită o valoare comparabilă de orientare.

Nu pentru toate societăţile cele patru cardinale cunoscute au fost reperele importante de orientare. Chiar dacă pentru acestea

direcţia şi poziţia în spaţiu au fost la fel de importante, *anumite elemente naturale au jucat rolul de orientator general.*

În Amazonia de exemplu, avem de a face cu un ax hidrografic de orientare (populaţiile *yucuna, bora, mirana*[3]). Importanţa fluviului este deosebită, fluviul şi cursul său presupun mai mult decât reperarea unor direcţii, fiind vorba de determinarea unor constante în cadrul poziţionării grupurilor şi a relaţiilor dintre ele; fluviul devine o „structură". Aceeaşi situaţie ne-o oferă şi alte exemple: pentru populaţia *dao* (Laos), fluviul, direcţia şi sensul curgerii sale constituie datele ce determină sistemul de repere, generând un ax principal bipolarizat între amonte şi aval. Fluviul este astfel un „orientator general", amonte şi aval definesc două direcţii, împărţind spaţiul în două regiuni (întinderi) de o parte şi de alta a fluviului[4].

Există şi situaţii când fluviul – structură de orientare – traversează teritoriul de la est la vest, furnizând axul de referinţă (populaţia *mnong-gar*, Asia de sud-est). În acest exemplu, fluviul ce străbate o regiune accidentată, junglă etc. devine un element mai puternic decât mersul soarelui; în loc de est-vest se spune amonte şi aval şi în loc de nord-sud se spune de o parte şi de alta a fluviului. Doar în situaţii speciale, în cadrul exemplului mai sus menţionat, se face referire la mersul soarelui, de exemplu cu ocazia săpării unui mormânt[5].

O probabilă explicaţie pentru importanţa deosebită a fluviului, în cazul Amazoniei sau Asiei de Sud-Est, este aceea a estompării locului de ridicare a soarelui, a imposibilităţii localizării sale şi a traseului său, generate de jungla deasă şi înaltă sau/şi de relieful deosebit (depresiuni etc.).

Există şi alte elemente naturale ce pot umbri drumul soarelui în conştiinţa anumitor populaţii; călătoriile interinsulare de mari distanţe au impus navigatorilor oceanici tehnici şi un vocabular de orientare bazat pe cunoaşterea aprofundată a vânturilor, curenţilor marini şi constelaţiilor (de exemplu populaţiile din Madagascar, pentru care vânturile au un rol predominant în cadrul orientării)[6].

În concluzie, există exemple care, în loc de a se referi la o cuatrangulare, împărţire a spaţiului după patru puncte cardinale, se referă la sistemul de repere generate de un singur ax, compus de:

LIBRIS | Working books

– mişcarea unui fluviu a cărui curgere pare mai vie şi mai aproape;
– prezenţa unui vânt dominant;
– prezenţa unui lanţ muntos (populaţia *aymara*);
– opoziţia mare-munte (populaţia *ainu*, nordul Japoniei).

De asemenea, menţionăm situaţii în cadrul cărora sunt combinate mai multe axe (necardinale), de exemplu mişcarea fluviului plus mişcarea soarelui.

În opoziţie cu societăţile al căror univers spaţial este simplu-orientat după un singur ax, menţionăm societăţile ce-şi orientează organizările spaţiale după patru, cinci, şapte, opt, nouă, doisprezece, şaisprezece, până la douăzeci şi patru de direcţii; reducerea acestor direcţii la un sistem principal de axe cardinale perpendiculare, restul devenind astfel direcţii secundare, nu este întotdeauna legitimă.

Studiile etnologice şi antropologice au scos în evidenţă o serie de exemple în acest sens. Menţionăm sistemul hindus caracterizat de opt direcţii, ce se regăseşte în *Brhatsamhita* de Warahamihira[7], în cadrul căruia sunt definite patru direcţii asociate cu patru culori fundamentale şi alte patru direcţii asociate cu patru culori mixte; primele patru sunt cardinale şi sunt considerate masculine, iar direcţiile intermediare sunt considerate feminine. Enumerarea direcţiilor începe cu cea estică, aceasta fiind cea importantă. Avem aici de a face cu un sistem de patru plus patru, fără a exista o a noua direcţie, definind centrul sau zenitul. În schimb, între sistemul de orientare, simbolistica culorilor şi organizarea socială există o strânsă legătură: culorile sunt raportate la cele patru caste, respectiv alb, roşu, galben şi negru, iar orientarea caselor celor patru caste este cea care oferă corespondenţa spaţială. Este important de menţionat că atunci când sunt enumerate castele, aceasta începe în cadrul pasajelor din *Brhatsamhita* nu cu estul, ci cu nordul, respectiv cu *Brahmana*.

Sistemele caracterizate prin cinci direcţii de orientare sunt destul de numeroase, printre ele numărându-se cel chinezesc sau cel din Java. În general, sistemele cu cinci axe presupun unul ce

simbolizează centrul, zenitul sau amândouă contopite, identificate. În cazul celui chinezesc, direcţia simbolizată de culoarea galbenă este considerată cea a centrului-est, comparabilă cu celelalte patru direcţii fundamentale asociate culorilor fundamentale. În acest caz, interpretarea sistemului ca fiind unul de 4 + 1 este discutabilă[8], estul absorbind de fapt centrul.

Sistemul din Java se caracterizează prin faptul că această corespondenţă a culorilor cu punctele cardinale diferă de cele hinduse, budiste sau chinezeşti, existând doar patru culori de bază în loc de cinci, culoarea centrului (a cincea) fiind un amestec al celorlalte patru, centrul resorbind celelalte culori şi direcţii, a căror existenţă depinde de el.

În genere, clasificarea sistemelor cardinale ar putea fi:

a) sisteme cu centru	– resorbant
	– independent
b) sisteme cu un număr de direcţii	– par
	– impar
c) sisteme cu număr de axe	– par
	– impar

Menţionăm că un sistem cu cinci direcţii poate fi structurat pe două sau trei axe. De asemenea, în privinţa sistemelor ce se structurează după două axe încrucişate perpendiculare în plan orizontal, crucea rezultată, corespunzând în mod uzual unui sistem de puncte cardinale, trebuie menţionată diferenţa dintre figurile cuatrangulare ce corespund sistemului punctelor cardinale şi figurile ce corespund unui sistem diferit. De cele mai multe ori sistemul nu este unul propriu-zis cardinal, atunci când reperele geografice locale se dovedesc a fi mai puternice, înlocuind sau substituindu-se punctelor cardinale.

Astfel, în Bali[9] avem de a face cu patru direcţii principale şi patru direcţii intermediare la care se adaugă una centrală numită „buricul"; unul dintre cele două axe principale are ca poli de o parte *kaja*, care înseamnă de partea muntelui şi de cealaltă parte *kelod*, care înseamnă de partea mării, ceea ce presupune că în funcţie de poziţia pe insulă, la nord sau la

sud, *kaja* se va identifica nordului şi *kelod* sudului sau invers; avem aici de a face cu o ambivalenţă a axului munte-mare în raport cu nordul şi sudul magnetic; reperele cele mai solide sunt muntele şî marea, în pofida constelaţiilor specifice sau poziţiei soarelui în miezul zilei. Referitor la celălalt ax, polarizat de *kauh* şi *kanin*, acesta este cel al drumului de la est către vest al soarelui. Avem astfel intersecţia unui ax „geografic" cu unul „astronomic", cel de-al doilea căpătând o anumită prioritate datorită caracterului său ciclic, dinamic şi supranatural şi nu în ultimul rând, datorită imposibilităţii inversiunii în cazul lui *kauh* şi *kanin*, apariţia soarelui fiind o constantă ca poziţie şi traseu. În ceea ce priveşte situarea în estul sau vestul insulei, se produce o suprapunere a axelor principale. Avem de a face cu un ax constant *kauh-kanin* şi unul mobil *kaja-kelod*, funcţie de poziţia subiectului.

Sistemul etrusc în schimb pare a se constitui în precursorul sistemului punctelor cardinale, adoptat de lumea romană şi de întreaga omenire ulterior. Sistemul, cunoscut doar prin transmiterea sa prin intermediul tradiţiei, în măsura în care trasarea limitelor la romani îl continua, presupunea stabilirea limitelor ţinând cont de bolta cerească, *decumani* fiind trasate după cursa solară, iar *cardo* după axa polului, acest ax fiind denumit şi „balamaua lumii"[10].

Studiul sistemului de orientare etrusc şi roman a născut o serie de întrebări, legate în special de *cardo*: era cunoscută de către aceste civilizaţii mişcarea pământului în jurul axului său, aveau repere magnetice, determinau *cardo* funcţie dé constelaţii, pornind de la mersul lunii sau de la poziţia soarelui la zenit sau percepeau magnetismul terestru cu un simţ aparte?

Atât observarea influenţei nordului magnetic asupra naturii şi vieţuitoarelor, cât şi înţelegerea proprietăţilor magnetice ale unor pietre naturale – magnetita – sunt probabil explicaţii ale fenomenului. Cert este că atât pentru etrusci şi greci[11], cât şi pentru romani mai târziu, nordul capătă o importanţă deosebită, definirea axului polilor, reperarea acelei „balamale a lumii" devenind astfel independentă de reperele geografice locale.

În concluzie, avem de a face cu două mari tipuri de sisteme de orientare, cele cuatrangulare (cardinale) şi cele noncuatrangulare, acestea constituindu-se într-un evantai extrem de vast şi divers. Atât unul, cât şi celălalt tip, indiferent de modul lor de structurare, au în comun capacitatea de a organiza reperele de mişcare, de a califica şi organiza spaţiul în zone diferite din punct de vedere geografic, social şi simbolic.

Ne sunt mai la îndemână sistemele cuatrangulare, cel al crucii cardinale, precum şi efectele acesteia de organizare şi ierarhizare. De exemplu, atât la etrusci, cât şi la malgaşi există o supremaţie a cadranului N-E[12]. Sistemul cuatrangular diferenţiază, clasează, articulează. El oferă posibilităţi de integrare a diferitelor niveluri de organizare şi de demultiplicare a proprietăţilor sale, fiind astfel explicabil rolul său fondator fie la nivel de ansamblu teritorial, fie la nivel particular.

Întreg Imperiul Chinez era orientat după axe cardinale, fiecare punct fiind influenţat de o culoare; spaţiul ordonat de axele punctelor cardinale era un spaţiu „calificat", în timp ce spaţiul din afară, nesupus regulii axelor cardinale, era un spaţiu ne-calificat, locuit de fiinţe imperfecte. Acest exemplu scoate în evidenţă dialectica a două sisteme ce definesc organizarea spaţială la nivel teritorial, anume sistemul axelor şi sistemul limitelor.

O problemă importantă în cadrul sistemelor cuatrangulare *este aceea a ierarhiei ce se stabileşte între cele două braţe ale crucii cardinale.* În cadrul exemplelor în care axul est-vest este întărit şi de cursul unui fluviu sau de către alte elemente geografice (munte-mare etc.) este certă importanţa acestui ax. Exemplul oferit de Cl. Lévi-Strauss[13] al satului *bororo* este elocvent în acest sens, direcţia fluviului Rio Vermelho corespunzând axului EST-VEST; interesantă în acest caz este semnificaţia axului perpendicular care se naşte datorită raportului celor două părţi de teritoriu separate de fluviu, împărţire ce este legată de un mod de organizare socială; populaţia este împărţită în două, cea din nord – *cera*, ce înseamnă „slab", şi cea din sud – *tugaré*, ce înseamnă „puternic".

Exemplul etrusc, în schimb, ne pune în faţa unei situaţii diferite, în cadrul cuatripartiţiei, axul N-S devenind cel fix („balamaua

pământului"), iar celălalt, E-V, cel dinamic; faptul că vectorizarea axului median de la est la vest a fost inversată de romani[14], în anumite cazuri, ne poate scoate în evidenţă un început de ierarhizare în favoarea axului N-S. Pentru etrusci valoarea asociată originii (estul) era diferită de cea a sfârşitului (apusul), având o valoare superioară. Pentru ei, acest ax E-V părea încă mai important decât cel N-S, vectorizarea acestuia creând un spaţiu direcţional orientat, un spaţiu dinamic. Poziţia corpului în spaţiu era asociată cu direcţia axelor, fiind preponderentă direcţia est-vest, considerând dreapta partea nordică şi stânga partea sudică.

În general însă, acest tip de vectorizare ce oferă un sens spaţiului de la est la vest nu este specific sistemelor cuatrangulare.

Legat de ierarhia celor două axe, sistemul punctelor cardinale evocat de E. Bernea[15], în cazul spaţiului tradiţional românesc, ne pune în faţa unei diferenţieri de altă natură, legată de specificul zonei geografice:

> „Spaţiul este definit prin raportul dintre planul orizontal al Pământului şi emisfera cerului. Lumea văzută a ţăranului român se încadrează între aceste dimensiuni ale orizontului. Din răscrucea satului se desprind cele patru direcţii ale punctelor cardinale: răsărit, apus, miazăzi şi miazănoapte. Această cruce a orizontului are însă un joc ce aparţine anotimpurilor. Două dintre punctele cardinale sunt fixe: miazăzi şi miazănoapte. Celelalte două se apropie sau se depărtează de perpendiculara echinocţiului, dând solstiţiul de vară sau de iarnă. Aceasta duce la situaţia de a avea două răsărituri şi două apusuri, cele de vară şi cele de iarnă, ceea ce face cu putinţă existenţa a şase puncte cardinale. Grafic, aceste puncte pot fi reprezentate printr-un hexagon, fără însă ca aceasta să indice vreo importanţă deosebită în reprezentarea ce şi-o face ţăranul român în legătură cu spaţiul."

În cazul analizei făcute de Bernea, o importanţă mult mai mare o au diferenţele calitative dintre punctele cardinale, legat de însuşirile acestora: răsăritul şi sudul au conotaţii pozitive, în schimb nordul şi apusul au conotaţii negative. Avem astfel de a face cu

determinante psihologice şi spirituale asociate celor geografice. Răsăritul şi sudul sunt identificate cu dreapta, iar apusul şi nordul cu stânga.

2.2. Corp şi spaţiu „orientat"

Atât exemplul etrusc, cât şi cel tradiţional românesc demonstrează faptul că spaţiul, direcţiile sale, axele cu punctele cardinale, ierarhia acestora dobândeau semnificaţii în funcţie de poziţia corpului, de modul de raportare al acestuia faţă de ele.

În lumea etruscă poziţia corpului se raporta cu *faţa către apus*, nordul fiind la dreapta, în condiţiile în care estul era punctul de origine. În lumea tradiţională a satului românesc, răsăritul şi sudul erau identificate cu dreapta. După cum relevă E. Bernea[16], dreapta şi stânga fac parte dintr-un dualism specific societăţilor tradiţionale, apărând sub forma unor perechi în opoziţie, cum ar fi sus şi jos, înainte şi înapoi, lumină şi întuneric. Dreapta, pornind de la analiza semnificaţiei cuvântului, înseamnă puterea în sens fizic, trupesc[17]. Ea înseamnă de asemenea „judecată corectă, sănătoasă". În sens spiritual, religios, avem de asemenea o „precădere a dreptei" în cadrul reprezentării cerului şi divinităţii, în timp ce stânga este specifică zonei lucrurilor impure şi magiei[18]. E. Bernea consideră această valorizare, asimilarea estului şi sudului cu dreapta, ca fiind specifică unui mod de a gândi al popoarelor străvechi, menţionând că cuvintele *jamin* în ebraică, *dakshina* în sanscrită şi *dess* în irlandeză au dubla semnificaţie de „dreapta" şi „sud" totodată[19].

În Ceylon regăsim o ierarhizare oarecum compatibilă a dreptei şi stângii, ierarhizare ce se regăseşte în cadrul modului de poziţionare a militarilor, reprezentanţi ai forţei, în dreapta suveranului, şi a civililor în stânga sa; suveranul, plasat pe tron pe mijlocul peretelui sudic, aflat cu *faţa spre nord*, mai are în dreapta sa, singurul aşezat, pe prezumtivul său moştenitor, restul rămânând în picioare. Această structură de organizare se regăseşte în cadrul „Camerei de Consiliu", edificiu din sec. al XII-lea, ai cărei stâlpi